

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

AYLIK DERGI

Sayı: 64

1 Lira

Şubat 1968

Akdes Nimet KURAT, *ÇAKA BEY - İzmir ve civarındaki adaların ilk Türk Beyi. M.S.1081-1096*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 24, Seri: IX - Sayı: B 2. Üçüncü basılış, Ankara 1966, 62 s. + 1 hrt., 2,50 TL.

Bizde ilmi tarihçiliğin başlangıcı yarım yüzyıla yaklaşmış olmakla beraber, henüz son ilmi çalışmalardan faydalanılıp toplu olarak bir Anadolu Selçukluları Tarihi yazılmamıştır. Bütün çalışmalara rağmen Selçuklu tarihinin birçok meselesi aydınlatılamamış olarak beklemektedir. İşte elimizdeki kitap küçük çapta da olsa Haçlı Seferleri'nden önce (1081-1097) Batı Anadolu'daki ilk Türk beyi Çaka ile Bizans mücadelesi-

ni anlatarak milli tarihimizin karanlık noktalarından birini aydınlatmaktadır.

İçindekiler, ikinci ve birinci basıma ön söz'den sonra müellif, esere "Anadolu'nun Türkler tarafından alındığı sırada Bizans'ın durumu" (s. 15) başlığı altında 1071 Malazgirt muzafferiyeti ile başlamakta ve bunu müteakip Danişmentnâme'deki Çavuldur Çaka ile Bizans kaynaklarındaki Çaka'nın aynı şahıs olabileceğini söylemekte, fakat burada kaynaklardaki kayıtların azlığından dolayı meselenin münakaşasını yapmadan o sıralarda Bizans İmparatorluğunun vaziyetini tahlile geçmektedir.

18. sahifede Anadolu'nun Türkler

tarafından fethi anlatılmakta, müteakip sahifede ise ilk Türk Anadolu Beylikleri meyanında Çaka'nın da ismi zikredilmektedir.

"Çaka (Çağa) nın Gençliği" (s. 20) kısmında müellif Anadolu Fütuhatına dair, hele şahıslar hakkında zamanımıza kadar muhafaza edilen kaynakların adedinin azlığından, bunların ise Türk fütuhatını teferruatı ile kaydetmediklerinden, bilhassa 1097 ye kadar Adalar Denizi sahillerinde faaliyette bulunan Türkler ve Beylerine ait Türk - İslâm kaynaklarında herhangi bir kayda tesadüf edilemediğinden bahseder. Durum bu olunca haliyle eserin ana kaynaklarını Bizans kronikleri teşkil edecekti. Bunlar Çaka Bey'in muasırı olan "Aleksiad" müellifi Anna Komnena ile XI-XII. yüzyıllarda yaşayan Zonaras ve Glykas'ın eserleridir. Yine bu bölümde Çaka Bey'in ilk esaretinden bahsedilmekte, bu adın Bizans kroniklerinde çeşitli şekillerdeki imlâsı gösterilmekte, 24. sahifede ise eserin kahramanının İzmir'de müstakil bir Türk Bey'i sıfatıyla faaliyette bulunduğu anlatılmaktadır.

Daha sonra "İzmir'de Çaka Bey'in hakimiyeti" (s. 26); "Türk Donanmasının Bizans gemilerine zaferi ve adalar için savaşlar" (s. 29): "Çaka'nın Balkanlardaki Peçenek Türkleri'yle birleşip Bizans'ı ortadan kaldırmak isteği" (s. 39) bölümleri sıralanmakta ve Peçenekler'in tamamen imha edildiği Lebunion meydan muharebesi (29 Nisan 1091) ile neticeleri anlatılmaktadır.

"Midilli'nin Bizanslılar tarafından geri alınması ve Bizanslıların ihaneti" (s. 44) kısmında Bizans'ın karşı taarruzu başlar ve bu karşı taarruz neticesinde Bizans Ege Adalarını tekrar ele geçirir. Fakat bir müddet sonra Çaka Bey'in sahneye çıktığını görüyoruz. Öyle ki Çaka kaybettiği yerleri geri aldığı gibi, Rodos adasını da ele geçirmiş ve Çanakkale Boğazı istikametindeki yerleri de zaptetmiştir. Şimdi ise Trakya'yı ele geçirmeyi ve belki de İstanbul'a

hücum etmeyi düşünmektedir. Fakat burada da biz Bizans diplomasisinin tersini görüyoruz. Yazar bunu Anna Komnena'nın eserinden aldığı, İmparatorun Sultan Kılıç Arslan'a yazdığı mektupla çok güzel bir şekilde ortaya koymuştur.

Bizans - İznik Sultanı ittifakı neticesinde Çaka Abydos'da güç duruma sokulmuş ve müzakereye mecbur bırakılmıştı. Bundan sonra eserde Çaka'nın Kılıç Arslan tarafından öldürülüşü ve bu hâdisenin tarihlenmesi icab ederse 1097 den önce olması lâzım geldiği neticesine varılıyor. (s. 55).

Eserin son bölümlerini "Çaka Bey'in ölümünden sonra İzmir ve Adaların durumu". Birinci Haçlılar Seferinin başlaması üzerine İzmir'de Türk hakimiyetinin sona ermesi" (s. 56); "Çaka Bey'in şahsiyeti ve Anadolu Türk tarihindeki yeri" (s. 59) teşkil etmektedir. Burada Haçlı seferleri dolayısıyla Anadolu'daki Türk çekilişinin bir neticesi olarak Batı Anadolu'ya yeniden Bizans kuvvetlerinin gelişi, İzmir'in istirdadı, bu günkü Selçuk yöresinde hâkim olan mahalli beylerden Tanrıvermiş ve Marazes (Barak ?) in neticesiz mukavemetleri ile 15-20 yıllık Türk hakimiyetinden sonra Adalar Denizi sahillerinin yeniden Bizans idaresine girişi anlatılmaktadır.

Eserin sonunda bibliyografya yer almakta, son sahife ise Çaka Bey'in hâkim olduğu yerleri gösteren bir haritayı ihtiva etmektedir.

Müellif ayrıca ön sözde Çaka Bey'in adının İzmir'de bir meydana veya caddeye verilmesinin gerektiğini bununla İzmir'in ilk Türk Bey'inin adının unutulmaktan kurtarılmış olacağını söylemektedir. Bu temenni eserin ilk baskısından bu yana 30 yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen henüz gerçekleşmemiştir. Fakat bu eserin küçük çapta olmasına rağmen Çaka Bey'in unutulmasını önlediği kanaatindeyiz.

A. İ. Aka